

JOS KOULUTUS
ON ILMAISTA,
MIKSI KAIKILLA EI
OLE SIIHEN VARAA?

OIKEUS KOULUTUKSEEN KUULUU JOKAISELLE

Suomen perinteisiä valttikortteja, jopa vientituotteeksi asti, ovat kansainvälisissä vertailuissa menestyneet oppilaat ja laadukas, perheen tulotasosta riippumatta jokaisen saatavilla oleva koulutus. Mahdollisuus kouluttautua yksilön tai perheen varattomuuden sitä estämättä (Perustuslaki 16§) on myös perus- ja ihmisoikeus.

Mutta toteutuvatko Suomessa aidosti nuorten yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautua haluamaansa ammattiin? Entä mitä siitä seuraa, jos nuori ei pysty jatkamaan opintojaan peruskoulun jälkeen tai opinnot keskeytyvät?

Ongelma, josta nuortemme tulevaisuus ja kokonaisvaltainen hyvinvointi riippuu, on onneksi ratkaistavissa. Peli ei ole menetetty – mutta pikaisia toimia tarvitaan.

NUORTEN TOISEN ASTEEN KOULUTUKSEN HAASTEITA SUOMESSA

1. Lapsiperheköyhyys kasvussa – perhetaustan haasteet näkyvät koulutusvalinnoissa

Joka kymmenes suomalaislapsi kasvaa perheessä, jossa toimeentulo jää laskennallisen köyhyysrajan alapuolelle. Tämä tarkoittaa noin 120 000 lasta. Verrattuna 20 vuoden takaiseen tilanteeseen lapsiperheköyhyys on yli kaksinkertaistunut. Myös pienituloisuusrajan juuri ylittävissä lapsiperheissä toimeentulo voi olla todella tiukkaa esimerkiksi kalliiden asumis- ja elinkustannusten vuoksi.

Perheen heikko taloudellinen tilanne voi olla este nuoren toivomalle jatkokoulutukselle, sillä toisen asteen opiskelun vaatimista hankinnoista saattaa olla lähes mahdotonta selvittää.

Nuorisobarometrin 2017 mukaan 17 % vastaajista kertoo joutuneensa karsimaan opiskeluvaihtoehtojaan rahanpuutteen vuoksi, 14 % valitsemaan koulutuspaikan taloudellisin perustein ja 11 % viivyttämään valmistumistaan. Koulutuksen keskeyttäneistä 10 % katsoo rahanpuutteen vaikuttaneen erittäin tai melko paljon keskeyttämiseen.

Pelastakaa Lapset ry:n Lapsen ääni 2018 -kyselyssä vähävaraisten perheiden lapsista lähes neljäsosa, 24,2 %, arvioi taloudellisten tekijöiden vaikuttaneen heidän mahdollisuuksiinsa käydä koulua. Jopa 40 % vastanneista kertoi koulussa jotakuta kiusatun siksi, ettei tällä ole ollut varaa teknisiin laitteisiin.

Suomi lasten kasvuympäristönä -seurantatutkimuksen mukaan vanhempien tulo- ja koulutustaso vaikuttaa myös toisen asteen koulutukseen hakeutumiseen ja opinnoissa pärjäämiseen. Köyhyys ja syrjäytyminen näyttävät periytyvän sukupolvelta toiselle. Vuoden 2017 loppuun mennessä noin 28 % suomalaisista oli pelkkä perusasteen koulutus, 20–29-vuotiaiden kohdalla tämä tarkoitti 16 % ikäluokasta.

2. Alueellisesti eriarvoistuva Suomi – kaikilla ei ole samoja mahdollisuuksia

Ammatilliseen koulutukseen kohdistuneiden, yli 200 miljoonan euron leikkausten myötä, oppilaitosverkko on harventunut ja uhkaa harventua edelleen. Erityisesti syrjäseuduilla asuvien nuorten koulutusmahdollisuudet omalla lähiseudulla kapenevat. Tarjolla oleva koulutus ei ehkä vastaa nuoren haaveita omasta ammattista ja koulutuksen keskeyttämisen riski kasvaa.

Myös samanaikaiset leikkaukset palveluverkkoon ja sosiaalietuuksiin vaikeuttavat tilannetta. Osa kunnista pystyy tarjoamaan koululaisille ja opiskelijoille etuuksia, kuten ilmaisia opiskeluvälineitä, osa taas ei.

MITEN KÄY, JOS NUORI EI PÄÄSE JATKAMAAN OPINTOJAAN?

1. Syrjäytyminen ja ulkopuolisuuden kokemus

Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle kokonaan jäävä tai koulutuksen keskeyttävä nuori on vaarassa jäädä ikäryhmänsä ja mielekkään tekemisen ulkopuolelle. Pahimpana riskinä on nuoren syrjäytyminen koko yhteiskunnasta.

2. Ulkopuolisuus kumuloituu eri elämänaloille

Osallisuuden puute ja passiivisuus aiheuttavat välinpitämätöntä suhtautumista yhteiskuntaan. Turhautuminen ja merkityksettömyyden tunne nostavat päätään. Jo nähtävissä oleva, nuorten tulevaisuudensuunnitelmien ja unelmien puute on hälyttävä merkki ongelmista.

3. Kovat kustannukset yhteiskunnalle

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten terveydentilaan ja toimeentuloon liittyvät haasteet kasvavat ja lisäävät kustannuksia sosiaali- ja terveystalouden käytössä. Vähäinen koulutus enteilee lyhyempää ja katkonaisempaa työuraa. Vaa'ankielenä on nimenomaan toisen asteen tutkinnon suorittaminen, mitä ilman suomalaisilla työmarkkinoilla on vaikea pärjätä. Vain peruskoulun suorittaneet aiheuttavat julkiselle taloudelle elinaikanaan keskimäärin jopa 370 000 euron lisäkustannukset verrattuna koulutuksen hankkiviin. Ikäluokkien pienentyessä myös riittävästi koulutetun työvoiman puute on todellinen ongelma Suomen tulevaisuudessa.

Yli 2 000 € lukion kustannukset opiskelijalle

Yli 900 € kampaaja-opiskelijan välinehankinnat

17 % nuorista karsinut opiskeluvaihtoehtoja rahanpuutteen vuoksi
(Nuorisobarometri 2017)

24,2 % vähävaraisten perheiden lapsista arvioi taloudellisten tekijöiden vaikuttaneen koulunkäyntimahdollisuuksiinsa
(Lapsen ääni 2018)

16 %:lla 20–29-vuotiaista suomalaisista pelkkä perusasteen koulutus

370 000 € pelkän peruskoulun käyneiden lisäkustannus julkiselle taloudelle (koko elinajalta/hlö)

100 milj. € / v. kaikille maksuton toisen asteen koulutus

Vastaavat kustannukset yhteiskunnalle aiheutuvat jo 270:stä ilman koulutusta jääneestä heidän elinajaltaan.

OIKEUS KOULUTUKSEEN KUULUU JOKAISELLE.

OIKEUS KOULUTUKSEEN KUULUU JOKAISELLE.

MITEN ONGELMA VOITAIISIIN RATKAISTA?

1. Maksuton toisen asteen koulutus

Perheen tai nuoren varattomuus ei saa olla esteenä toisen asteen opiskelulle. Maksuttomuuden kehittämiseen tarvitaan valtakunnallisen tason ratkaisuja, esimerkiksi lainsäädäntöä kaikille maksuttomasta toisen asteen koulutuksesta. Aihetta käsittelevä kansalaisaloite on eduskunnan käsittelyssä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön arvion mukaan kaikille maksuttoman toisen asteen koulutuksen kokonaiskustannukset vuodessa olisivat noin 100 miljoonaa euroa. Vastaavat kustannukset yhteiskunnalle aiheutuvat jo 270:stä ilman koulutusta jääneestä henkilöstä heidän elinaikanaan. Investointi toisen asteen maksuttomaan koulutukseen alkaa myös melko pian tuottaa yhteiskunnalle takaisin, kun koulutetuilla nuorilla on paremmat mahdollisuudet siirtyä työelämään. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen, Elinkeinoelämän keskusliiton ja Helsingin yliopiston tutkimuksen mukaan pääsy toisen asteen koulutukseen vähentää selvästi myös poikien todennäköisyyttä syyllistyä rikoksiin.

2. Perustaidot riittävälle tasolle

On varmistettava, että perustaidot, kuten luku- ja kirjoitustaito sekä sosiaaliset taidot kehittyvät riittävästi peruskouluaikana, jotta osaaminen riittää toisen asteen opintoihin. Myös nuorten kokemus turvallisesta oppimisilmapiiristä on tärkeä. Huonot kokemukset, kuten kiusaaminen ja yksinäisyys ovat merkittäviä riskitekijöitä nuorten kehitykselle.

3. Painopiste ennaltaehkäiseviin palveluihin

Kouluyhteisö tarjoaa parhaimmillaan sosiaalisia kontakteja ja lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kun on osa kouluyhteisöä ja opinnot sujuvat ilman taloudellisia huolia, suojaa se myös nuorten mielenterveyttä. Nuorten koulutusta ja opinnoissa pärjäämistä edistetään parhaiten kehittämällä ennaltaehkäisevää nuoriso- ja perhetyötä jo peruskoulussa, erityisesti yläkouluaikana. Nuorille ja heidän perheilleen suunnattuja palvelua ei ole tai niitä on hyvin vaikea saada. Sosiaali-, terveys-, ja mielenterveyspalvelujen sekä koulun opiskelijahuollon yhteistyömahdollisuudet on varmistettava. Avun pitää lähteä nuorten omasta kokemusmaailmasta ja heidän tarpeistaan. Yläpuolelta esitetty kehotus ottaa itseään niskasta kiinni, ei auta mitään.

Kannanoton allekirjoittavat:

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Milla Kallioma
Me-säätiö, Ulla Nord
Nuori Kirkko ry, Sami Ojala
Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila
Lastensuojelun keskusliitto, Hanna Heinonen
Pelastakaa Lapset ry, Hanna Markkula-Kivisilta
Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry, Anna Munsterhjelm
Yhteisvastuukeräys, Tapio Pajunen

Lisätiedot: Tapio Pajunen, keräysjohtaja, Kirkkopalvelut ry
p. 0400 870 041, tapio.pajunen@kirkkopalvelut.fi

Lähteet: [Köyhyydellä ei leikitä](#). Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2018.
[Lapsen ääni 2018](#). Lasten kokemuksia vähävaraisuudesta ja kiusaamisesta koulu-
ympäristössä. Pelastakaa Lapset ry
[Lost Boys: Access to Secondary Education and Crime](#). Huttunen, Kristiina & Pekka-
rinen, Tuomas & Uusitalo, Roope & Virtanen, Hanna. 2018, VATT.
[Maksuton toinen aste kaikille -kansalaisaloite](#), 2018.
[Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017](#). Pekkarinen, Elina & Myllyniemi,
Sami (toim.).
[Suomi lasten kasvuympäristönä. Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997](#)
[syntyneistä](#), 2018 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
[Suomen perustuslaki](#), 16 §
[An Unfair Start. Inequality in Children's Education in Rich Countries](#). 2018, Unicef.
[Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Tulonjakotilasto, tuloerot \(kansainvälinen vertailu\)](#)
[2017 ennakkotiedot, tietokantataulukot](#). Tilastokeskus (viitattu: 15.1.2019)
[Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Väestön koulutusrakenne](#), Tilastokeskus (viitattu:
22.1.2019)
[Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta](#). Hilli, Petri &
Ståhl Timo & Merikukka, Marko & Ristik, Tiina. Yhteiskuntapolitiikka 6/2017, THL.
[Toisen asteen koulutuksen kustannukset opiskelijoille – vaihtoehtoja kustannus-
ten pienentämiseksi](#). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:21)

Tausta-aineistoa:

[YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus](#)
[Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen](#)
[yleissopimus](#)
[YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista](#)

JOS KOULUTUS
ON ILMAISTA,
MIKSI KAIKILLA EI
OLE SIIHEN VARAA?

OIKEUS KOULUTUKSEEN **KUULUU** JOKAISELLE.

Helmikuu 2019